

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT	629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04	UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
OŚRODEK INFORMACJI	693 - 58 - 95, 625 - 76 - 23	00 - 503 W A R S Z A W A
		TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET	http://www.cbos.pl	E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/66/2000

OPINIE O SILE I ZNACZENIU KONFLIKTÓW SPOŁECZNYCH

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, KWIECIEŃ 2000

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

OPINIE O SILE I ZNACZENIU KONFLIKTÓW SPOŁECZNYCH

- Spośród różnych rodzajów konfliktów, o ocenę których pytaliśmy, za silne najczęściej uważa się obecnie konflikty między rządzącymi a rządzonymi (75%), ale prawie równie często te, które po raz pierwszy uwzględniliśmy na naszej liście: między postępującymi zgodnie z prawem a tymi, którzy je naruszają (73%). Do silnie skonfliktowanych stron Polacy zaliczają także bogatych i biednych (71%) oraz ludzi o różnej orientacji politycznej - prawicowej lub lewicowej (63%).
- Najbardziej za silne uważa się konflikty między ludźmi młodymi a starymi (36%), między mieszkańcami miast a mieszkańcami wsi (25%) oraz między tymi, którzy mówią na co dzień po polsku a używającymi innego języka (19%).
- W sondażu przeprowadzonym na Węgrzech te same cztery rodzaje konfliktów należały do najczęściej wskazywanych jako silne w węgierskim społeczeństwie, ale inna była ich kolejność. Na pierwszym miejscu były konflikty między bogatymi a biednymi (81%), następnie między postępującymi zgodnie z prawem a naruszającymi je (70%), między ludźmi o różnych poglądach politycznych (63%) oraz między rządzącymi a rządzonymi (60%).
- Konflikty uważane za silne częściej niż inne postrzegane są także jako konflikty ważne ze społecznego punktu widzenia, przy tym konflikty między postępującymi zgodnie z prawem a naruszającymi je (85%) oraz między rządzącymi a rządzonymi (83%) są wyraźnie częściej wskazywane jako ważne niż silne. Ważę przypisuje się poszczególnym rodzajom konfliktów na ogół częściej niż siłę, zatem niektóre konflikty mogą być postrzegane jako ważne, o dużym znaczeniu, ale niezbyt silne. Tak jest np. w przypadku konfliktów między ludźmi młodymi a starymi (53%) oraz między mieszkańcami miast a mieszkańcami wsi (47%).
- Duże podobieństwo dotyczące ważności tych samych konfliktów występuje w Polsce i na Litwie, natomiast w Czechach na ogół uważa się różne konflikty za mniej ważne. We wszystkich trzech krajach - mimo odnotowanych różnic - dwa rodzaje konfliktów najczęściej uważane są za ważne: pomiędzy postępującymi zgodnie z prawem a tymi, którzy je naruszają, oraz między rządzącymi a rządzonymi.

W kolejnych dwóch sondażach, które przeprowadziliśmy w marcu i kwietniu br., respondenci wyrażali swoje opinie na temat różnych konfliktów społecznych występujących w naszym kraju. W marcu ocenom podlegała siła poszczególnych rodzajów konfliktów, wymienionych w kwestionariuszu, w kwietniu zaś respondenci oceniali, jak ważny jest, ich zdaniem, dany rodzaj konfliktów. W tym samym czasie pytania o siłę tego samego rodzaju konfliktów społecznych zadano na Węgrzech, a o ważność - w Czechach i na Litwie, co pozwala zorientować się, jakie znaczenie mają różne konflikty w poszczególnych krajach podlegających procesom transformacji ustrojowej.

KONFLIKTY SILNE I SŁABE

Spośród różnych konfliktów społecznych, o które pytaliśmy respondentów w sondażach realizowanych w ostatniej dekadzie, do najczęściej postrzeganych jako konflikty silnie dzielące nasze społeczeństwo zaliczali oni przede wszystkim konflikt związany z istnieniem dwóch bloków politycznych - „postkomunistycznego” i „postsolidarnościowego”. Inne antagonizmy polityczne o nieideologicznym charakterze, ale nakładające się w znacznym stopniu na podziały ideologiczne - takie jak między rządzącymi a rządzonymi - oraz konflikty związane ze zróżnicowaniem społecznym czy strukturą klasową wskazywane były rzadziej, choć także przez większość ankietowanych uważane były za silne. Najmniej osób jako silne postrzegało konflikty między miastem a wsią, młodszym i starszym pokoleniem, kobietami a mężczyznami czy bezrobotnymi a mającymi pracę¹.

¹ Zob. komunikaty CBOS: „Postrzeganie konfliktów społecznych”, styczeń 2000 (opr. W. Derczyński) i „Postrzeganie konfliktów w naszym społeczeństwie”, kwiecień ‘99 (opr. W. Derczyński).

W najnowszym sondażu² poświęconym postrzeganiu siły różnego rodzaju konfliktów społecznych wprowadziliśmy kilka rodzajów konfliktów, o które wcześniej nie pytaliśmy, zachowując dla porównania część spośród stale powtarzających się w naszych kwestionariuszach.

W marcowym sondażu - realizowanym w ramach badania międzynarodowego - nie został uwzględniony rodzaj konfliktu, który dawniej najczęściej uważano za silny: między ludźmi wywodzącymi się z b. PZPR a ludźmi dawnej „Solidarności”. Natomiast, dla zapewnienia porównywalności, pytano o rodzaje konfliktów bardziej charakterystycznych dla innych krajów niż dla Polski. W tej sytuacji konflikt między rządzącymi a rządzonymi, zwykle znajdujący się w Polsce na drugim miejscu, obecnie wskazywano najczęściej, częściej nawet niż w przeszłości. Nie można jednak wykluczyć, że na wzrost wskazań tego konfliktu jako silnego (dla uproszczenia będą tak określał sumę odpowiedzi „bardzo silne” i „silne”) wpłynęło rosnące niezadowolenie społeczeństwa z obecnego rządu i pogarszający się stosunek do niego³.

Tabela 1

We wszystkich krajach występują różnice, a nawet konflikty między różnymi grupami społecznymi. Jak silne, Pana(i) zdaniem, są w Polsce konflikty między:	Bardzo silne	Silne	Ogółem silne	Niebył silne	Nie ma konfliktów	Trudno powiedzieć
	w procentach					
- rządzącymi a rządzonymi	29	46	75	16	1	8
- tymi, którzy postępują zgodnie z prawem, a tymi, którzy je naruszają	29	44	73	15	2	10
- ludźmi bogatymi a biednymi	28	43	71	19	5	5
- tymi, którzy mają poglądy lewicowe, a tymi, którzy mają poglądy prawicowe	25	38	63	21	3	13
- wyznającymi poglądy nacjonalistyczne a osobami innych przekonań	17	33	50	20	4	26
- tymi, którzy postępują zgodnie z moralną nauką Kościoła, a tymi, którzy jej nie przestrzegają	13	30	43	36	10	11
- młodymi a starymi	9	27	36	45	14	5
- mieszkańcami miast a mieszkańcami wsi	7	18	25	42	28	5
- tymi, którzy mówią na co dzień po polsku, a używającymi innego języka	6	13	19	39	25	17

² Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (118) - sfinansowane częściowo w ramach międzynarodowego projektu badawczego „Konsolidacja demokracji w Europie Środkowo-Wschodniej” przez Fundację Współpracy Polsko-Niemieckiej - przeprowadzono w dniach 1-8 marca 2000 roku na 1369-osobowej reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłych mieszkańców Polski. Pytania dotyczące konfliktów pochodzą z międzynarodowej części badań.

³ Zob. komunikat CBOS „Stosunek do rządu, premiera i prezydenta w marcu”, marzec 2000 (opr. K. Pankowski).

Prawie trzy czwarte ankietowanych uważa także, że w naszym kraju silne są konflikty między przestrzegającymi prawa, a tymi, którzy je naruszają, co jest przypuszczalnie wynikiem silnego poczucia zagrożenia przestępczością, a także, być może, nasilenia się w ostatnim okresie afer przestępczych, którym dużo miejsca poświęciły media. Jest znamienne, że przestępczość stała się postrzegana jako oś silnych konfliktów równie często jak konflikty związane z władzą i strukturą społeczną. Prawie równie często wskazywano też podział na biednych i bogatych jako rodzący silne konflikty w naszym społeczeństwie.

Konflikty związane z orientacjami politycznymi: lewicową lub prawicową, za silne uznała mniejsza liczba ankietowanych - niespełna dwie trzecie. Bardziej ogólnikowe i neutralne określenie podziału ideologicznego wpłynęło zapewne na mniejszą liczbę wskazań, niż zwykle miały konflikty tego rodzaju (między ludźmi związanymi ze środowiskami byłej PZPR i „Solidarności”).

Połowa ankietowanych za silne uznała konflikty między osobami o poglądach nacjonalistycznych a innymi - jest to zapewne wpływ różnych programów i działań skrajnie prawicowych ugrupowań politycznych i ruchów społecznych. Nieco mniej badanych, ponad dwie piąte, do silnych zaliczyło także podział na postępujących zgodnie z nauką Kościoła a tymi, którzy jej nie przestrzegają. Oba przypadki wskazują na duże znaczenie konfliktów ideologicznych dla odczuwania podziałów społecznych w naszym kraju.

Stosunkowo mało ankietowanych postrzegało jako silne konflikty między młodym a starszym pokoleniem, mieszkańcami miast a mieszkańcami wsi oraz związane z pochodzeniem etnicznym i językiem, jakiego się używa.

Postrzeganie wszystkich rodzajów konfliktów, o które pytaliśmy w ciągu ostatnich kilkunastu miesięcy, ilustruje tabela 2, w której zestawione są wyniki marcowego sondażu z wynikami badań ubiegłorocznych, zawierających również pytania o inne konflikty.

Rodzaje konfliktów, o które pytaliśmy po raz pierwszy, uplasowały się różnie: związane z podziałem na naruszających prawo i postępujących zgodnie z nim porządnymi obywateli znalazły się w czołówce - wśród tych konfliktów, które najczęściej postrzega się jako silne. Bliskie tej czołówki, jak można było oczekiwać, są też konflikty związane

z prawicowymi lub lewicowymi poglądami politycznymi, ale inne podziały ideologiczne - takie np. jak związane z przestrzeganiem nauki Kościoła i poglądami nacjonalistycznymi - już znacznie rzadziej uważane są za silnie dzielące nasze społeczeństwo. Konflikty związane z pochodzeniem etnicznym i używaniem języka polskiego znalazły się wśród niezbyt silnych lub nieistniejących, co może jednak wynikać z tego, że mniejszości etniczne w naszym kraju są nieliczne i skupione tylko na pewnych obszarach.

Tabela 2

We wszystkich krajach występują różnice, a nawet konflikty między różnymi grupami społecznymi. Jak silne, Pana(i) zdaniem, są w Polsce konflikty między:	Bardzo silne	Silne	Ogółem silne	Niezbyt silne	Nie ma konfliktów	Trudno powiedzieć
	w procentach					
- byłymi komunistami wywodzącymi się z dawnej PZPR a byłymi opozycjonistami wywodzącymi się z dawnej „Solidarności”*	39	37	76	11	2	10
- rządzącymi a rządzonymi	29	46	75	16	1	8
- tymi, którzy postępują zgodnie z prawem, a tymi, którzy je naruszają	29	44	73	15	2	10
- ludźmi bogatymi a biednymi	28	43	71	19	5	5
- ludźmi na szczycie i na dole drabiny społecznej*	26	42	68	19	5	8
- tymi, którzy mają poglądy lewicowe, a tymi, którzy mają poglądy prawicowe	25	38	63	21	3	13
- kierownictwem zakładów a robotnikami*	15	42	57	28	4	11
- ludźmi biznesu, właścicielami a pracownikami najemnymi**	14	37	51	30	7	12
- wyznającymi poglądy nacjonalistyczne a osobami innych przekonań	17	33	50	20	4	26
- tymi, którzy postępują zgodnie z moralną nauką Kościoła, a tymi, którzy jej nie przestrzegają	13	30	43	36	10	11
- młodymi a starymi	9	27	36	45	14	5
- klasą robotniczą a średnią*	4	24	28	42	19	11
- bezrobotnymi a mającymi pracę**	5	21	26	36	26	12
- mieszkańcami miast a mieszkańcami wsi	7	18	25	42	28	5
- tymi, którzy mówią na co dzień po polsku, a używającymi innego języka	6	13	19	39	25	17
- kobietami a mężczyznami**	2	7	9	35	47	10

* XII '99; ** III '99 (pozostałe dane z III 2000)

POWIĄZANIA MIĘDZY OCENAMI SIŁY RÓŻNYCH KONFLIKTÓW

Opinie ankietowanych na temat siły poszczególnych konfliktów, o które pytaliśmy w marcowym sondażu, są - podobnie jak w przeszłości - powiązane ze sobą.

Najsilniejszy związek łączy opinie dotyczące siły konfliktów między postępującymi zgodnie z nauką Kościoła a tymi, którzy jej nie przestrzegają, i między wyznającymi poglądy nacjonalistyczne a osobami innych przekonań⁴. Następnie między opiniami dotyczącymi dwóch rodzajów konfliktów względnie rzadko uważanych za silne: między mieszkańcami miast a mieszkańcami wsi oraz między młodymi a starymi. Poczucie istnienia silnych konfliktów związanych z przestrzeganiem (lub nie) nauki Kościoła jest też wyraźnie powiązane z przekonaniem o istnieniu konfliktów między ludźmi o prawicowych lub lewicowych poglądach⁵ oraz dostrzeganiem konfliktów między ludźmi młodymi a starymi.

Ogólnie rzecz biorąc, opinie o tych rodzajach konfliktów, które najrzadziej uważane są za silne, wyraźnie są ze sobą skorelowane. Podobnie jest też z tymi, które przez większość ankietowanych uważane są za silne.

Spośród nich stosunkowo ścisły związek łączy opinie o konfliktach między rządzącymi a rządzonymi i między osobami o poglądach prawicowych lub lewicowych⁶, co jest zrozumiałe, oraz opinie o drugiej parze konfliktów najczęściej uważanych za silne - między bogatymi a biednymi i między postępującymi zgodnie z prawem a tymi, którzy je naruszają⁷. Ta ostatnia zależność może wskazywać na wiązanie przez opinię publiczną bogactwa z naruszaniem prawa i nieuczciwością. Osie konfliktów: biedni - bogaci i rządzący - rządzeni są także postrzegane w sposób wyraźnie ze sobą powiązany, ale nieco słabiej⁸.

⁴ Współczynnik r Pearsona = 0.495.

⁵ Pearsona $r = 0.442$.

⁶ Pearsona $r = 0.420$.

⁷ Pearsona $r = 0.424$.

⁸ Pearsona $r = 0.343$. Konflikt: rządzący - rządzeni, jest trochę słabiej powiązany z opiniami na temat konfliktów związanych z przestrzeganiem nauki Kościoła, a wyraźnie słabiej jedynie z postrzeganiem konfliktu: młodzi - starzy.

SPOŁECZNE ZRÓŻNICOWANIE OPINII O KONFLIKTACH

Poglądy ankietowanych na temat siły różnych konfliktów są słabo społecznie zróżnicowane (zob. tabele aneksowe). Lewicowość poglądów politycznych sprzyja uznawaniu za silne konfliktów między rządzącymi a rządzonymi, ten rodzaj konfliktów jest też nieco częściej uważany za silny przez respondentów niezadowolonych z własnych warunków materialnych. Złe warunki materialne skłaniają także - co zrozumiałe - do podkreślania konfliktów między biednymi a bogatymi. Natomiast dobre warunki sprzyjają postrzeganiu jako silne konfliktów między przestrzegającymi i nieprzestrzegającymi nauki Kościoła (biedniejsi rzadziej akcentują istnienie tego rodzaju konfliktów).

Wykształcenie sprzyja postrzeganiu jako silne konfliktów między osobami o poglądach nacjonalistycznych a innymi oraz między postępującymi zgodnie albo niezgodnie z prawem. Im niższe wykształcenie, tym częstsze opinie o istnieniu silnych konfliktów między miastem a wsią, młodymi a starymi oraz mówiącymi na co dzień po polsku lub w innym języku. Wyraźnie widoczny jest wpływ miejsca zamieszkania na opinie ankietowanych - im większe, tym częściej postrzega się jako silne konflikty między mającymi poglądy nacjonalistyczne a osobami innych przekonań, naruszającymi prawo a postępującymi zgodnie z nim, postępującymi zgodnie albo niezgodnie z moralną nauką Kościoła oraz między mającymi prawicowe lub lewicowe poglądy polityczne. Wreszcie niebranie udziału w praktykach religijnych lub rzadkie w nich uczestnictwo sprzyja odczuwaniu jako silne konfliktów związanych z poglądami nacjonalistycznymi oraz z przestrzeganiem nauki moralnej Kościoła. Inne zróżnicowania opinii widoczne w tabelach zamieszczonych w aneksie nie są istotne statystycznie.

PORÓWNANIE Z WCZEŚNIEJSZYMI OPINIAMI

Dane dla czterech rodzajów konfliktów, o które pytaliśmy w marcowym sondażu, możemy porównać z danymi z poprzednich badań i zobaczyć, czy coś się zmieniło w postrzeganiu siły poszczególnych konfliktów. Wyraźnie widać, że w ostatnim okresie poczucie, że jakiś rodzaj konfliktu silnie dzieli nasze społeczeństwo, jest częstsze niż dawniej. Jedynie w przypadku konfliktu między mieszkańcami miast a mieszkańcami wsi odsetek jest mniejszy niż w grudniu '99, ale nadal wyższy niż w początkach minionego roku.

Tabela 3. Postrzeganie konfliktów w różnych okresach

Jak silne, Pana(i) zdaniem, są w Polsce konflikty między:	Bardzo silne lub silne							Niezbýt silne							Nie ma konfliktów							Trudno powiedzieć						
	'92	'94	'97	'98	'99 III	'99 XII	2000 III	'92	'94	'97	'98	'99 III	'99 XII	2000 III	'92	'94	'97	'98	'99 III	'99 XII	2000 III	'92	'94	'97	'98	'99 III	'99 XII	2000 III
	w procentach																											
- rządzącymi a rządzonymi	-	67	65	59	68	69	75	-	21	24	28	21	23	16	-	3	2	3	3	1	1	-	9	9	10	9	7	8
- ludźmi biednymi a bogatymi	48	55	53	56	50	59	71	29	30	31	29	35	29	19	9	7	9	7	8	6	5	14	9	7	7	7	6	5
- młodymi a starymi*	30	-	-	-	26	-	36	43	-	-	-	44	-	45	14	-	-	-	23	-	14	13	-	-	-	7	-	5
- mieszkańcami miast a mieszkańcami wsi**	-	-	28	18	17	30	25	-	-	40	39	41	37	42	-	-	24	34	34	27	28	-	-	9	8	8	6	5

* W III '99 - „między młodszym a starszym pokoleniem”
** W XII '99 - „między miastem a wsią”.

Uwaga: dane z lat '94 i '97 pochodzą z badań „Opinie o gospodarce i państwie” przeprowadzonych przez CBOS na zlecenie The Australian National University oraz - w roku '97 - Instytutu Studiów Politycznych PAN.

**POLSKA I WĘGRY - PODOBIENSTWA I RÓŻNICE W POSTRZEGANIU
SIŁY KONFLIKTÓW SPOŁECZNYCH**

W tym samym czasie co w Polsce podobne pytanie o konflikty społeczne zadano na Węgrzech. Było to możliwe dzięki porozumieniu między CBOS i TÁRKI (Centrum Informatyki i Badań Społecznych w Budapeszcie)⁹. Przyczyną różnic w wynikach obu sondazy jest prawdopodobnie odmienność sytuacji społecznej w Polsce i na Węgrzech.

Tabela 4

Jak silne, Pana(i) zdaniem, są w (danym kraju) konflikty między:	Ogółem bardzo silne i silne	Niezbyt silne	Nie ma konfliktów	Trudno powiedzieć
	w procentach			
- rządzącymi a rządzonymi				
Polska	75	16	1	8
Węgry	60	27	5	8
- tymi, którzy postępują zgodnie z prawem, a tymi, którzy je naruszają				
Polska	73	15	2	10
Węgry	70	20	3	7
- ludźmi bogatymi a biednymi				
Polska	71	19	5	5
Węgry	81	15	2	3
- tymi, którzy mają poglądy lewicowe, a tymi, którzy mają poglądy prawicowe				
Polska	63	21	3	13
Węgry	63	19	3	15
- wyznającymi poglądy nacjonalistyczne a osobami innych przekonań				
Polska	50	20	4	26
Węgry	33	36	14	16
- tymi, którzy postępują zgodnie z moralną nauką Kościoła, a tymi, którzy jej nie przestrzegają				
Polska	43	36	10	11
Węgry	23	41	26	10
- młodymi a starymi				
Polska	36	45	14	5
Węgry	31	47	18	4
- mieszkańcami miast a mieszkańcami wsi				
Polska	25	42	28	5
Węgry	33	40	22	5

⁹ Sondaz TÁRKI (Centrum Informatyki i Badań Społecznych, Budapeszt), 4-13 marca, reprezentatywna próba dorosłej ludności 2000 roku (N=1501).

Konflikt między rządzącymi a rządzonymi, który w Polsce najczęściej wskazywano jako silnie dzielący społeczeństwo, na Węgrzech znalazł się dopiero na czwartym miejscu ze znacznie mniejszym odsetkiem wskazań. Do najbardziej skonfliktowanych stron Węgry najczęściej zaliczali bogatych i biednych, co może świadczyć o jeszcze większych społecznych różnicach pod tym względem niż w Polsce. Jednak - podobnie jak w naszym kraju - na drugim miejscu ze względu na siłę znalazły się konflikty związane z przestrzeganiem prawa.

Podobna do polskiej jest ocena siły konfliktów między osobami o lewicowych lub prawicowych poglądach politycznych, ale znacznie mniejsze znaczenie zdają się mieć dla Węgrów różnice ideologiczne związane z poglądami nacjonalistycznymi oraz z przestrzeganiem nakazów religii. Za to silniej odczuwane są konflikty między mieszkańcami miast a mieszkańcami wsi. Ogólnie rzecz biorąc, mimo różnic, te same cztery rodzaje konfliktów: biedni - bogaci, postępujący zgodnie z prawem - naruszający prawo, rządzący - rządzeni oraz lewica - prawica, należą do wskazywanych najczęściej, przez większość ankietowanych, jako konflikty silnie dzielące oba społeczeństwa.

POLACY, CZESI I LITWINI O WAŻNOŚCI KONFLIKTÓW SPOŁECZNYCH

Opinie o wadze konfliktów społecznych różnią się od opinii o ich sile. Często konflikty postrzegane jako niezbyt silne oceniane są jako ważne społecznie. Zazwyczaj dane konflikty częściej uważane są za ważne niż za silne. W sondażu kwietniowym¹⁰ zadaliśmy więc pytanie o ważność konfliktów, porównywalne zarazem z pytaniami zadanymi w tym samym czasie w Czechach i na Litwie¹¹.

Jak można było oczekiwać, konflikty najczęściej uważane za silne częściej niż inne są postrzegane także jako konflikty ważne, choć odsetki wskazań są bardziej zróżnicowane. Okazało się też, że te same dwa rodzaje konfliktów - między tymi, którzy postępują zgodnie z prawem, a tymi, którzy je naruszają, oraz między rządzącymi a rządzonymi - najczęściej

¹⁰ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (119), 30 marca - 4 kwietnia 2000, reprezentatywna próba losowo-adresowa dorosłych mieszkańców Polski (N=1111).

¹¹ Badania w Czechach zrealizował IVVM (Instytut Badania Opinii Społecznej w Pradze) w okresie od 28 lutego do 6 marca 2000 (N=1045), a na Litwie ośrodek badawczy VILMORUS w dniach od 2 do 5 marca 2000 (N=1010).

Tabela 5

Proszę powiedzieć, które spośród niżej wymienionych konfliktów występujących w (danym kraju) uważa Pan(i) za bardzo ważne, dość ważne, mało ważne lub zupełnie nieważne?	Bardzo ważne	Dość ważne	Ogółem ważne	Mało ważne	Zupełnie nieważne	Trudno powiedzieć
	w procentach					
Pomiędzy tymi, którzy postępują zgodnie z prawem, a tymi, którzy je naruszają						
Czechy	36	45	81	13	2	4
Litwa	39	43	82	9	3	6
Polska	47	38	85	9	1	6
Pomiędzy rządzącymi a rządzonymi						
Czechy	27	36	63	24	5	8
Litwa	54	31	85	6	4	5
Polska	41	42	83	8	2	7
Pomiędzy ludźmi bogatymi a biednymi						
Czechy	13	32	45	34	13	8
Litwa	40	35	75	15	5	5
Polska	27	44	71	18	3	8
Pomiędzy wyznającymi poglądy nacjonalistyczne a osobami innych przekonań						
Czechy	18	38	56	23	6	15
Litwa	14	30	44	25	18	13
Polska	21	35	56	23	6	15
Pomiędzy tymi, którzy mają poglądy lewicowe, a tymi, którzy mają poglądy prawicowe						
Czechy	9	22	31	45	13	11
Litwa	22	31	53	20	14	13
Polska	16	40	56	28	8	8
Pomiędzy młodymi a starymi						
Czechy	5	19	24	49	24	3
Litwa	13	25	28	30	27	5
Polska	14	39	53	30	11	6
Pomiędzy tymi, którzy postępują zgodnie z moralną nauką Kościoła, a tymi, którzy jej nie przestrzegają						
Czechy	3	9	12	45	34	9
Litwa	10	19	29	29	34	8
Polska	13	32	45	33	13	8
Pomiędzy mieszkańcami miast a mieszkańcami wsi						
Czechy	3	11	14	45	33	8
Litwa	15	27	42	25	26	7
Polska	16	31	47	29	17	7
Pomiędzy tymi, którzy mówią na co dzień po (polsku/ węgiersku/czesku/litewsku), a używającymi innego języka						
Czechy	18	38	56	34	4	6
Litwa	9	18	27	30	39	4
Polska	9	22	31	40	17	12

wskazywane są jako ważne we wszystkich trzech krajach. Trzeba jednak dodać, że konflikty między rządzącymi a rządzonymi są w Czechach o wiele rzadziej uważane za ważne niż na Litwie i w Polsce.

Można przypuszczać, że w Czechach podział na rządzących i rządzonych nie nakłada się tak wyraźnie jak w Polsce na inne podziały społeczne. Ponadto Czesi stosunkowo lepiej oceniają swoje warunki bytu¹², nastąpiła też u nich poprawa ocen sytuacji gospodarczej kraju, co być może sprawia, iż do konfliktów natury politycznej przywiązują mniejszą wagę.

Widać też, że na ogół odsetki wskazujących na dany rodzaj konfliktów jako ważnych są w Czechach niższe niż w Polsce i na Litwie. Są jednak wyjątki. Przede wszystkim zaskakująco często ważnym rodzajem konfliktów okazały się w Czechach konflikty związane z pochodzeniem narodowościowym i posługiwaniem się na co dzień określonym językiem. Ponadto, podobnie jak w Polsce, ponad połowa czeskich respondentów wskazała na konflikty związane z wyznawaniem poglądów nacjonalistycznych. Natomiast konflikty na tle przestrzegania prawa - w Czechach najczęściej uważane za ważne - w Polsce i na Litwie są prawie równie często wskazywane.

Z kolei w Polsce w porównaniu z Litwą i Czechami na ogół znacznie częściej uważa się dany rodzaj konfliktów za ważne - z wyjątkiem konfliktów na tle posługiwania się określonym językiem. Jednak w dwóch przypadkach Polacy tylko nieco rzadziej niż Litwini przypisują ważność konfliktom.

Postrzeganie wagi różnych konfliktów w Polsce i na Litwie jest podobne. Istotne różnice polegają głównie na znacznie wyższym miejscu w hierarchii konfliktów między mieszkańcami miast a mieszkańcami wsi na Litwie (choć odsetek wskazujących jest niższy niż w Polsce) oraz znacznie niższym niż w Polsce miejscu konfliktów między młodymi a starymi (ze znacznie mniejszym odsetkiem wskazań). Poza tym w obu krajach te same rodzaje konfliktów zajmują w hierarchii nie tylko miejsca najwyższe, ale i środkowe (od trzeciego do piątego), na takich samych miejscach znajdują się - na dole hierarchii - konflikty związane z postępowaniem zgodnym z nauką Kościoła oraz z posługiwaniem się na co dzień językiem oficjalnym.

¹² Por. komunikat CBOS „Oceny sytuacji gospodarczej i warunków bytu w Polsce, Czechach, na Węgrzech i na Litwie”, luty 2000 (opr. A. Sęk).

Dla Czechów natomiast relatywnie większe znaczenie niż w pozostałych społeczeństwach mają wspomniane już wcześniej konflikty na podłożu poglądów nacjonalistycznych oraz związane z posługiwaniem się na co dzień określonym językiem, a mniejsze - konflikty związane z poglądami politycznymi oraz z podziałem na biednych i bogatych.

Tabela 6

Miejsca danych rodzajów konfliktów w hierarchii ze względu na częstość wskazań jako ważnych w poszczególnych krajach			
Konflikty	Czechy	Litwa	Polska
Pomiędzy tymi, którzy postępują zgodnie z prawem, a tymi, którzy je naruszają	1 (81%)	2 (82%)	1 (85%)
Pomiędzy rządzącymi a rządzonymi	2 (63%)	1 (85%)	2 (83%)
Pomiędzy ludźmi bogatymi a biednymi	5 (45%)	3 (75%)	3 (71%)
Pomiędzy wyznającymi poglądy nacjonalistyczne a osobami innych przekonań	3 (56%)	5 (44%)	4 (56%)
Pomiędzy tymi, którzy mają poglądy lewicowe, a tymi, którzy mają poglądy prawicowe	6 (31%)	4 (53%)	5 (56%)
Pomiędzy młodymi a starymi	7 (24%)	8 (28%)	6 (53%)
Pomiędzy tymi, którzy postępują zgodnie z moralną nauką Kościoła, a tymi, którzy jej nie przestrzegają	9 (12%)	7 (29%)	7 (47%)
Pomiędzy mieszkańcami miast a mieszkańcami wsi	8 (14%)	6 (42%)	8 (45%)
Pomiędzy tymi, którzy mówią na co dzień po (polsku/czesku/litewsku), a używającymi innego języka	4 (56%)	9 (27%)	9 (31%)
<i>Przeciętny odsetek uważających wymienione konflikty za ważne</i>	42	52	59

Różnice w relatywnej ważności poszczególnych rodzajów konfliktów w każdym z omawianych krajów oraz bezwzględna częstość wskazań danych konfliktów jako ważnych (tzn. „bardzo ważnych” i „dość ważnych” łącznie) jeszcze wyraźniej pokazują, że w społeczeństwie czeskim niektóre rodzaje konfliktów mają subiektywnie o wiele mniejsze znaczenie niż w Polsce czy na Litwie. Tak jest przede wszystkim z konfliktami związanymi z przestrzeganiem zasad moralnych związanych z religią oraz z konfliktami między mieszkańcami wsi a mieszkańcami miast, co jest wynikiem odmienności struktury gospodarki i religijności. Ponadto wyraźnie widoczne jest silniejsze odczuwanie konfliktów w naszym społeczeństwie niż w dwóch pozostałych. Potwierdzają to średnie odsetków wskazań na poszczególne konflikty - Polska ma średnią najwyższą, a Czechy najniższą.

PORÓWNANIE OPINII O WADZE KONFLIKTÓW Z POCZĄTKÓW TRANSFORMACJI USTROJOWEJ I OBECNYCH

Na pytania dotyczące postrzegania ważności różnego rodzaju konfliktów społecznych respondenci z krajów Europy Środkowo-Wschodniej odpowiadali również na początku przemian ustrojowych, w roku 1991¹³. Można zatem porównać, czy zmieniła się percepcja poszczególnych konfliktów - czy zyskały one czy też straciły na znaczeniu w opinii publicznej.

Nie wszystkie rodzaje konfliktów, o które pytano obecnie, uwzględniono w poprzednim sondażu - wówczas nie było pytania o konflikty między rządzącymi a rządzonymi oraz o konflikty między mieszkańcami miast a mieszkańcami wsi. Ponadto dysponujemy wynikami dla ówczesnej Czechosłowacji, a nie dla samych Czech, co w przypadku tego kraju stawia pod znakiem zapytania porównywalność wyników. Były też

¹³ Badania pod taką samą nazwą jak obecne „Konsolidacja demokracji w Europie Środkowo-Wschodniej” przeprowadzono w 1991 roku w jedenastu krajach.

pewne różnice w sformułowaniach, jakimi posłużono się w ówczesnym polskim kwestionariuszu¹⁴. Mimo to wydaje się, że porównanie danych sprzed dziewięciu lat z obecnymi jest interesujące.

W naszym społeczeństwie nie zmieniły się oceny ważności konfliktów związanych z przestrzeganiem prawa, przestrzeganiem moralnej nauki Kościoła oraz konfliktów między ludźmi młodymi a starymi. W przypadku pozostałych konfliktów nastąpił wzrost odsetka uważających je za ważne. Można powiedzieć, że polskie społeczeństwo obecnie silniej niż na początku transformacji odczuwa występujące podziały społeczne i konflikty. Relatywnie rzecz biorąc - na tle postrzegania innych antagonizmów - straciły na znaczeniu konflikty między starymi a młodymi oraz między ludźmi postępującymi zgodnie z nauką Kościoła a tymi, którzy jej nie przestrzegają. Wzrosło natomiast znaczenie konfliktów związanych z poglądami nacjonalistycznymi.

Na Litwie, podobnie jak w Polsce, nie zmieniły się opinie o konfliktach między naruszającymi prawo a przestrzegającymi go oraz między postępującymi zgodnie z nauką moralną Kościoła a tymi, którzy jej nie przestrzegają, natomiast opinie o konflikcie między młodymi a starymi uległy jedynie niewielkiej zmianie.

Wśród Litwinów znacznie wzrosła liczba oceniających jako ważne konflikty między bogatymi a biednymi, w mniejszym stopniu liczba wskazujących na konflikty związane z używaniem na co dzień języka litewskiego lub innego. Spadły natomiast odsetki wskazujących na konflikty związane z poglądami nacjonalistycznymi oraz między ludźmi o lewicowych lub prawicowych poglądach. Na tle innych konfliktów rzadziej postrzega się jako ważne konflikty między osobami o różnych orientacjach politycznych oraz między ludźmi młodymi a starymi.

¹⁴ Pytano, czy respondent uważa, że dane konflikty są „poważne” a nie - „ważne”, nieco inaczej wyglądała skala odpowiedzi: zamiast „dość” użyto „raczej poważne”, a zamiast „mało ważne” - „raczej nieważne”, ale skala miała tyle samo stopni i różnice te nie uniemożliwiają porównań. Niektóre sformułowania określające strony konfliktów także były różne, np. „ci, którzy mają pieniądze, a ci, którzy ich nie posiadają” zamiast „bogaty” i „biedny” czy też „przestępcami” zamiast „tymi, którzy naruszają prawo”.

Tabela 7

Które spośród niżej wymienionych konfliktów występujących w (danym kraju) uważa Pan(i) za bardzo ważne, dość ważne, mało ważne lub zupełnie nieważne?	Ogółem ważne		Mało ważne		Zupełnie nieważne		Trudno powiedzieć	
	1991	2000	1991	2000	1991	2000	1991	2000
	w procentach							
Pomiędzy tymi, którzy postępują zgodnie z prawem, a tymi, którzy je naruszają								
Czechosłowacja/ Czechi	92	81	7	13	1	2	2	4
Litwa	83	82	8	9	1	3	8	6
Polska	86	85	6	9	2	1	6	6
Pomiędzy ludźmi bogatymi a biednymi								
Czechosłowacja/ Czechi	69	45	23	34	7	13	2	8
Litwa	55	75	32	15	5	5	8	5
Polska	58	71	28	18	5	3	9	8
Pomiędzy tymi, którzy mają poglądy lewicowe, a tymi, którzy mają poglądy prawicowe								
Czechosłowacja/ Czechi	49	31	34	45	6	13	12	11
Litwa	58	53	16	20	6	14	20	13
Polska	43	56	27	28	7	8	21	8
Pomiędzy wyznającymi poglądy nacjonalistyczne a osobami innych przekonań								
Czechosłowacja/ Czechi	70	56	13	23	5	6	12	15
Litwa	51	44	21	25	10	18	18	13
Polska	39	56	25	23	8	6	27	15
Pomiędzy tymi, którzy postępują zgodnie z moralną nauką Kościoła, a tymi, którzy jej nie przestrzegają								
Czechosłowacja/ Czechi	28	12	41	45	26	34	5	9
Litwa	27	29	34	29	30	34	9	8
Polska	46	45	32	33	10	13	12	8
Pomiędzy młodymi a starymi								
Czechosłowacja/ Czechi	38	24	43	49	17	24	2	3
Litwa	42	38	31	30	17	27	10	5
Polska	52	53	33	30	8	11	7	6
Pomiędzy tymi, którzy mówią na co dzień po (polsku/czesku/słowacku/litewsku), a używającymi innego języka								
Czechosłowacja/ Czechi	46	56	33	34	15	4	6	6
Litwa	17	27	32	30	41	39	10	4
Polska	23	31	36	40	16	17	15	12

W Czechach - porównywanych z Czechosłowacją - obserwujemy, z jednym wyjątkiem, bardzo znaczny spadek poczucia wagi wymienionych konfliktów społecznych: najbardziej między ludźmi bogatymi a biednymi oraz między tymi, którzy mają różne poglądy (lewicowe lub prawicowe). Tylko w przypadku konfliktów na tle posługiwania się na co dzień językiem oficjalnym lub innym odnotowujemy dość znaczny wzrost wskazań.

Wydaje się, że w porównaniu z początkiem transformacji ustrojowej w społeczeństwie czeskim zmniejszyło się poczucie ważności różnych konfliktów społecznych, nawet jeśli przyjmujemy, że w słowackiej części Czechosłowacji poczucie to było silniejsze niż w czeskiej. Ogólnie rzecz biorąc, w społeczeństwie litewskim odnotowujemy niewielki wzrost społecznego znaczenia konfliktów, mimo zmniejszenia się poczucia ważności niektórych z nich. W Polsce natomiast konflikty postrzegane są obecnie jako znaczące o wiele częściej niż uprzednio.

Spośród różnych rodzajów konfliktów społecznych, których siłę oceniali ankietowani, najczęściej za silne uważa się obecnie konflikty między rządzącymi a rządzonymi, między tymi, którzy postępują zgodnie z prawem, a tymi, którzy je naruszają, oraz między ludźmi bogatymi a biednymi.

Większość badanych za strony silnie skonfliktowane uznaje również tych, którzy mają różne poglądy polityczne, a połowa - wyznających poglądy nacjonalistyczne i osoby o innych przekonaniach.

Najrzadziej za silne uważa się konflikty między mieszkańcami miast a mieszkańcami wsi oraz między tymi, którzy mówią na co dzień po polsku, a używającymi innego języka.

W badaniach przeprowadzonych na Węgrzech do najczęściej uznawanych za silne (przez większość ankietowanych) należały te same cztery rodzaje konfliktów, ale wskazywane

w innej kolejności. Na pierwszym miejscu były konflikty między bogatymi a biednymi, następnie - ze znacznie mniejszym odsetkiem wskazań - między postępującymi zgodnie z prawem a naruszającymi je oraz - jeszcze rzadziej wskazywane - między ludźmi o poglądach lewicowych i prawicowych, a także między rządzącymi a rządzonymi.

W naszym społeczeństwie konflikty najczęściej uważane za silne częściej niż inne postrzegane są także jako konflikty ważne, jednak oceny ważności poszczególnych konfliktów różnią się między sobą znacznie bardziej niż w przypadku opinii o ich sile. Konflikty między postępującymi zgodnie z prawem a naruszającymi je oraz między rządzącymi a rządzonymi są o wiele częściej wskazywane jako ważne niż konflikty między ludźmi bogatymi a biednymi, a te - z kolei - znacznie częściej niż konflikty między ludźmi o poglądach lewicowych i prawicowych oraz między wyznającymi poglądy nacjonalistyczne a innymi. Na ogół poszczególnym konfliktom częściej przypisuje się ważność niż siłę, zatem niektóre konflikty mogą być postrzegane jako ważne, o dużym znaczeniu, ale niezbyt silne: tak jest np. w przypadku konfliktów między ludźmi młodymi a starymi oraz między mieszkańcami miast a mieszkańcami wsi.

Porównanie z ocenami ważności tych samych konfliktów w Czechach i na Litwie wskazuje na duże podobieństwo między postrzeganiem wagi różnych konfliktów w Polsce i na Litwie, w Czechach natomiast na ogół uważa się konflikty za mniej ważne. Jednak mimo różnic w częstości wskazań i kolejności poszczególnych konfliktów dwa rodzaje konfliktów we wszystkich trzech krajach najczęściej uważane są za ważne - pomiędzy tymi, którzy postępują zgodnie z prawem a tymi, którzy je naruszają, oraz między rządzącymi a rządzonymi.

Opracował

Włodzimierz DERCZYŃSKI

A N E K S

Tabela 1. Jak Pan(i) ocenia, ogólnie rzecz biorąc, pracę polskiej policji?

(%)

	Dobrze	Źle	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	48	44	8	1109
Płeć				
Mężczyźni	47	46	7	526
Kobiety	48	42	10	583
Wiek				
18-24 lat	46	48	6	159
25-34	48	48	4	196
35-44	47	45	8	230
45-54	45	47	8	203
55-64	56	37	7	141
65 lat i więcej	44	38	18	180
Miejsce zamieszkania				
Wieś	53	37	10	408
Miasto do 20 tys.	48	39	12	113
20-100 tys.	51	43	6	248
101-500 tys.	40	52	8	203
501 tys. i więcej mieszk.	35	58	7	137
Wykształcenie				
Podstawowe	47	40	13	338
Zasadnicze zawodowe	47	45	8	295
Średnie	53	42	6	357
Wyższe	36	58	6	119
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	38	60	3	67
Prac. umysł. niż. szczebla	47	44	9	100
Pracownicy fiz.- umysł.	51	43	6	77
Robotnicy wykwalifikowani	43	56	1	116
Robotnicy niewykwalifik.	46	48	7	34
Rolnicy	49	36	15	55
Pracujący na własny rach.	44	45	10	48
Bierni zawodowo				
Renciści	56	30	14	133
Emeryci	48	39	13	209
Uczniowie i studenci	41	54	4	83
Bezrobotni	51	40	10	121
Gospodynie domowe i inni	47	51	3	65
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	43	51	6	166
spółce właścicieli	43	51	6	105
prywatnych i państwa	44	50	6	199
sekt. pryw. poza rolnict.	50	34	15	57
prywatnym gosp. rolnym				
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	52	40	8	189
276-399	46	49	5	120
400-549	53	40	8	225
550-799	46	48	6	138
Powyżej 799 zł	36	58	6	157
Ocena własnych war. mater.				
Źle	43	47	10	358
Średnie	49	42	8	507
Dobre	50	43	7	243
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	50	39	12	68
Raz w tygodniu	54	38	8	614
1-2 razy w miesiącu	43	48	9	167
Kilka razy w roku	38	56	6	168
W ogóle nie uczestniczy	29	59	13	88
Poglądy polityczne				
Lewica	46	49	5	319
Centrum	51	42	6	305
Prawica	48	47	5	229
Trudno powiedzieć	43	38	19	255

Tabela 2. Czy, Pana(i) zdaniem, policja powinna otrzymać większe niż dotychczas uprawnienia do użycia broni w pościgu za przestępcą?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	87	8	4	1100
Płeć				
Mężczyźni	89	7	3	522
Kobiety	86	9	6	578
Wiek				
18-24 lat	86	11	3	157
25-34	86	11	3	194
35-44	91	6	3	213
45-54	90	5	4	218
55-64	86	7	7	129
65 lat i więcej	84	8	7	187
Miejsce zamieszkania				
Wieś	88	6	6	402
Miasto do 20 tys.	85	10	5	135
20 - 100 tys.	85	9	6	227
101 - 500 tys.	88	11	1	178
501 tys. i więcej mieszk.	90	8	1	158
Wykształcenie				
Podstawowe	87	7	6	308
Zasadnicze zawodowe	88	8	4	289
Średnie	88	8	4	392
Wyższe	83	15	3	110
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	84	12	4	89
Prac. umysł. niż. szczebla	91	6	4	107
Pracownicy fiz.- umysł.	93	6	2	75
Robotnicy wykwalifikowani	96	1	3	87
Robotnicy niewykwalifik.	96	2	3	39
Rolnicy	91	7	2	75
Pracujący na własny rach.	83	15	2	50
Bierni zawodowo				
Renciści	81	11	9	125
Emeryci	85	7	8	217
Uczniowie i studenci	82	18	0	71
Bezrobotni	89	7	4	122
Gospodynie domowe i inni	88	9	3	43
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	90	7	3	202
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	90	6	4	97
sekt. pryw. poza rolnict.	91	7	2	174
prywatnym gosp. rolnym	86	9	4	89
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	87	10	3	192
276 - 399	85	10	5	143
400 - 549	91	4	5	237
550 - 799	88	10	2	153
Powyżej 799 zł	91	6	3	165
Ocena własnych war. mater.				
Złe	87	8	5	346
Średnie	86	8	5	516
Dobre	90	8	2	238
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	83	8	9	42
Raz w tygodniu	86	8	5	570
1-2 razy w miesiącu	85	9	5	196
Kilka razy w roku	93	6	1	195
W ogóle nie uczestniczy	88	9	3	97
Poglądy polityczne				
Lewica	92	5	3	303
Centrum	88	8	4	345
Prawica	86	11	2	254
Trudno powiedzieć	80	10	10	197

Tabela 3. Czy, Pana(i) zdaniem, polska policja jest dobrze przygotowana do działania nawet w bardzo nietypowych i zaskakujących sytuacjach?

	(%)			
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	20	72	8	1109
Płeć				
Mężczyźni	21	73	6	526
Kobiety	20	71	9	583
Wiek				
18-24 lat	19	78	3	159
25-34	20	77	3	196
35-44	17	78	6	230
45-54	21	73	5	203
55-64	25	67	7	141
65 lat i więcej	23	55	22	180
Miejsce zamieszkania				
Wieś	24	65	11	408
Miasto do 20 tys.	25	66	9	113
20-100 tys.	17	79	4	248
101-500 tys.	17	75	7	203
501 tys. i więcej mieszk.	18	79	3	137
Wykształcenie				
Podstawowe	20	64	15	338
Zasadnicze zawodowe	23	72	5	295
Średnie	21	75	4	357
Wyższe	13	84	3	119
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	11	86	3	67
Prac. umysł. niż. szczebla	13	85	2	100
Pracownicy fiz.-umysł.	21	70	8	77
Robotnicy wykwalifikowani	17	80	3	116
Robotnicy niewykwalifik.	19	77	4	34
Rolnicy	28	66	6	55
Pracujący na własny rach.	19	78	4	48
Bierni zawodowo				
Renciści	31	53	16	133
Emeryci	21	66	13	209
Uczniowie i studenci	18	81	1	83
Bezrobotni	24	69	8	121
Gospodynie domowe i inni	16	76	8	65
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	11	84	5	166
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	20	74	7	105
sekt. pryw. poza rolnict.	20	77	2	199
prywatnym gosp. rolnym	32	62	5	57
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	19	71	9	189
276-399	20	79	1	120
400-549	23	69	8	225
550-799	18	76	6	138
Powyżej 799 zł	19	76	5	157
Ocena własnych war. mater.				
Złe	20	70	10	358
Średnie	20	73	7	507
Dobre	22	72	6	243
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	27	61	12	68
Raz w tygodniu	22	69	9	614
1-2 razy w miesiącu	14	80	6	167
Kilka razy w roku	22	75	3	168
W ogóle nie uczestniczy	11	80	8	88
Poglądy polityczne				
Lewica	18	78	4	319
Centrum	19	77	3	305
Prawica	24	70	5	229
Trudno powiedzieć	21	59	19	255

Tabela 4. Jeżeli zdarzy się, że podczas interwencji policji zginą lub poniosą szkodę niewinni ludzie, to czym jest to, Pana(i) zdaniem, przede wszystkim spowodowane: 1 - złym wykształceniem i nieudolnością policjantów; 2 - złą organizacją i złą koordynacją działań policji; 3 - niedostatecznym wyposażeniem policji; 4 - obawą przed przestępcami; 5 - brakami kadrowymi; 6 - nieszczęśliwym zbiegiem okoliczności

	(%)						Trudno powiedzieć	Liczba osób
	1	2	3	4	5	6		
Ogółem	19	37	15	7	2	14	6	1109
Płeć								
Mężczyźni	24	35	13	6	2	15	5	526
Kobiety	15	38	17	7	2	14	7	583
Wiek								
18-24 lat	19	46	14	7	1	8	5	159
25-34	21	41	12	4	4	17	3	196
35-44	20	44	11	6	1	14	3	230
45-54	22	33	16	6	2	17	4	203
55-64	14	36	22	11	1	11	5	141
65 lat i więcej	16	18	19	8	2	18	18	180
Miejsce zamieszkania								
Wieś	21	31	14	7	2	16	10	408
Miasto do 20 tys.	16	38	16	4	1	17	7	113
20-100 tys.	21	35	16	10	3	14	1	248
101-500 tys.	19	43	15	6	3	9	4	203
501 tys. i więcej mieszk.	12	46	15	4	2	17	4	137
Wykształcenie								
Podstawowe	22	28	13	8	1	15	13	338
Zasadnicze zawodowe	18	41	14	8	2	12	5	295
Średnie	15	39	18	7	3	16	1	357
Wyższe	25	44	13	1	1	14	2	119
Grupa społ.-zaw. pracujący								
Kadra kier., inteligencja	33	44	9	3	1	8	1	67
Prac. umysł. niż. szczebla	21	41	11	1	2	21	3	100
Pracownicy fiz.- umysł.	17	40	13	3	6	16	4	77
Robotnicy wykwalifikowani	17	43	20	3	2	14	0	116
Robotnicy niewykwalifik.	13	47	15	14	3	8	0	34
Rolnicy	20	31	14	11	0	19	5	55
Pracujący na własny rach.	19	42	8	8	0	23	0	48
Bierni zawodowo								
Renciści	18	18	18	9	2	20	14	133
Emeryci	15	29	20	10	2	14	11	209
Uczniowie i studenci	15	57	15	3	2	5	3	83
Bezrobotni	22	37	7	14	2	10	9	121
Gospodynie domowe i inni	26	40	18	0	2	12	2	65
Pracuje w:								
inst. państw., publicznej	18	42	14	3	3	17	3	166
spółce właścicieli	19	41	17	1	1	18	1	105
prywatnych i państwa	21	44	13	5	2	13	1	199
sekt. pryw. poza rolnict.	20	29	14	12	1	17	7	57
prywatnym gosp. rolnym								
Dochody na jedną osobę								
Do 275 zł	19	33	16	9	2	15	7	189
276-399	11	43	17	10	2	15	1	120
400-549	26	31	14	7	3	15	4	225
550-799	17	39	17	8	3	12	4	138
Powyżej 799 zł	22	42	13	5	2	14	2	157
Ocena własnych war. mater. złe	18	33	15	7	3	13	10	358
Średnie	22	33	16	8	2	15	4	507
Dobre	15	49	12	4	2	15	3	243
Udział w prakt. religijnych								
Kilka razy w tygodniu	18	28	15	8	6	15	10	68
Raz w tygodniu	17	37	16	8	2	13	7	614
1-2 razy w miesiącu	23	36	16	6	2	15	2	167
Kilka razy w roku	23	39	13	4	1	17	3	168
W ogóle nie uczestniczy	20	40	11	4	2	17	6	88
Poglądy polityczne								
Lewica	20	38	17	7	1	15	2	319
Centrum	20	45	12	9	2	14	2	305
Prawica	23	33	15	9	4	13	3	229
Trudno powiedzieć	13	28	16	6	2	15	19	255

Tabela 5. Czy, Pana(i) zdaniem, policja powinna przede wszystkim:
 1 - starać się zatrzymać przestępcę lub przeciwdziałać
 jakiemuś niebezpieczeństwu, bez względu na ewentualne straty
 jakie może ponieść otoczenie lub inni ludzie; 2 - starać się
 zatrzymać przestępcę lub przeciwdziałać jakiemuś niebezpieczeństwu,
 ale nie za wszelką cenę, tak aby nikt postronny nie ucierpiał

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	24	70	6	1109
Płeć				
Mężczyźni	27	67	5	526
Kobiety	21	72	7	583
Wiek				
18-24 lat	28	72	0	159
25-34	16	79	5	196
35-44	22	74	4	230
45-54	22	70	7	203
55-64	28	69	3	141
65 lat i więcej	32	52	16	180
Miejsce zamieszkania				
Wieś	24	66	10	408
Miasto do 20 tys.	27	68	5	113
20-100 tys.	25	72	3	248
101-500 tys.	23	74	4	203
501 tys. i więcej mieszk.	25	72	3	137
Wykształcenie				
Podstawowe	28	62	11	338
Zasadnicze zawodowe	22	73	4	295
Średnie	25	72	3	357
Wyższe	18	77	5	119
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	18	77	5	67
Prac.umysł.niż.szczębla	13	82	5	100
Pracownicy fiz.- umysł.	17	78	4	77
Robotnicy wykwalifikowani	24	73	3	116
Robotnicy niewykwalifik.	33	64	3	34
Rolnicy	28	64	8	55
Pracujący na własny rach.	10	85	6	48
Bierni zawodowo				
Renciści	28	61	11	133
Emeryci	29	61	10	209
Uczniowie i studenci	31	68	1	83
Bezrobotni	28	67	5	121
Gospodynie domowe i inni	20	77	3	65
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	19	76	5	166
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	19	77	4	105
sekt. pryw. poza rolnict.	21	75	4	199
prywatnym gosp. rolnym	26	66	8	57
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	26	69	5	189
276-399	24	72	4	120
400-549	26	68	6	225
550-799	20	77	3	138
Powyżej 799 zł	25	70	5	157
Ocena własnych war. mater.				
Złe	22	71	7	358
Średnie	27	67	6	507
Dobre	21	75	4	243
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	25	67	9	68
Raz w tygodniu	24	71	5	614
1-2 razy w miesiącu	22	71	7	167
Kilka razy w roku	26	69	4	168
W ogóle nie uczestniczy	24	64	11	88
Poglądy polityczne				
Lewica	27	70	3	319
Centrum	24	73	3	305
Prawica	24	73	3	229
Trudno powiedzieć	21	63	16	255